

Arbitražno pravo in ARS

Arbitraža je nedržavno sodišče, ki ga sestavljajo ena ali več oseb(arbitrov), o katerih se stranke sporazumejo in jim zaupajo izdajo meritorne odločbe, ki jo zakon izenačuje s pravnomočno sodbo rednega sodišča. S sklenitvijo arbitražnega dogovora stranke izključijo pristojnost rednih sodišč na področju sodstva.

Arbitraža je:

- Nedržavno sodišče sestavljeno iz 1 ali več arbitrov
- Stranke s sporazumom zaupajo izdajo meritorno odločbe
- Odločba je po pravnih učinkih izenačena s pravnomočno sodbo

Arbitraža deluje na podlagi dogovora strank. Arbitražni dogovor v obliki arbitražne klavzule v pogodbi je dogovor strank, da bo vse spore v zvezi z tako pogodbo reševala arbitraža. Postopek pred arbitražo je večinoma prepuščen volji strank. Namenjen je hitrejšemu reševanju sporov med osebami ter tudi državami(meddržavna arbitraža). Izenačenost arbitražne odločbe z pravnomočno sodbo ima učinek proti strankam, ne pa tudi proti tretjim osebam.

Teorije o pravni naravi arbitraže:

- Kontraktualna/civilistična: pravna narava arbitraže je pogodbeno-naloga arbitraže je da na podlagi pogodbe uredi sporno pravno razmerje
- Jurisdikcijska/procesna/publicistična: arbitraža je organ sojenja, zato se njenim odločbam priznava moč pravnomočne sodne odločbe(velja v RS)
- Sintetična/mešana: institucije arbitraže so splet procesnih(prevladujejo) in materialno-pravnih elementov- Procesno pravo je odločilno pri presoji sposobnosti za sklenitev pogodbe o arbitraži(stranke morajo biti procesno sposobne), ta pogodba pa izključuje pristojnost rednega sodišča.

Viri arbitražnega prava:

- URS-dopušča arbitražo kot obliko nedržavnega sojenja, predvsem ker naš gospodarski sistem temelji na avtonomiji subjektov
- Konvencija o priznanju in izvršitvi tujih arbitražnih odločb(New York)
- Evropska konvencija o mednarodni trgovinski arbitraži
- Konvencija o reševanju investicijskih sporov med državami(Washington)
- Arbitražna pravila Mednarodne trgovinske zbornice(Paris)
- Arbitražna pravila UNCITRAL(namenjena *ad hoc* arbitražam, velja za arbitražo v gospodarskih sporih in le na mednarodno arbitražo)
- Zakon o arbitraži(prenos modelnega zakona UNCITRAL)
- Pravilnik o arbitražnem postopku pred Stalno arbitražo pri Gospodarski zbornici Slovenije

Arbitratorstvo(ni arbitraža!)= ko stranke zaupajo oceno določenega dejstva skupno imenovani osebi/instituciji ter se zavežejo da bodo njeno stališče spoštovali. Arbitratorji so strokovnjaki, ki poskušajo na podlagi dogovora strank ugotoviti določena dejstva in njihovo mnenje velja med strankami kot določilo pogodbe.

Mednarodna arbitraža je nedržavno sodišče za odločanje v sporih z mednarodnim elementom. Po vzorčnem zakonu UNCITRAL gre za mednarodno arbitražo če imajo stranke arbitražnega dogovora v času sklenitve dogovora sedeže v različnih državah ali če sta se stranki dogovorili, da se predmet spora nanaša na več držav. Če se za arbitražo dogovorita stranki, ki imata sedež v isti državi velja arbitraža za mednarodno, če ima sama arbitraža sedež zunaj države skupnega sedeža strank, če je izpolnitveni kraj/predmet spora po pogodbi v drugi državi ali če sta se stranki izrecno dogovorili, da gre za mednarodno arbitražo.

Tuja arbitražna odločba, je vsaka, ki ni izdana v RS in ki je izdana v RS pa je bilo glede postopka uporabljeno pravo tuje države.

Domača arbitražna odločba je vsaka, izdana v RS in tista, ki je bila izdana v tujini, arbitraža pa je v postopku uporabila slovensko procesno pravo.

Institucionalna arbitraža je stalna, z ustaljenimi pravili postopka, svojim administrativnim aparatom, stranke pa z dogovorom o pristojnosti stalne arbitraže pristanejo na uporabo njenih pravil o postopku(v RS-Stalna arbitraža pri GZS).Obstajajo pri različnih oblikah gospodarskega združevanja in imajo ustaljena pravila postopka(še vedno gre za nedržavna »sodišča«). Pristojna so le, ko jih stranke za odločanje posebej pooblastijo. Z dogovorom o pristojnosti institucionalne arbitraže stranke pristanejo tudi na uporabo določb pravilnika te, ki ureja postopek, razen če se niso o posameznih vprašanjih stranke sporazumele drugače(stranke imajo še vedno možnost oblikovanja arbitražnega postopka).

Priložnostna arbitraža(ad hoc) je oblikovana za rešitev enega samega spora. Stranke se dogovorijo o celotnem arbitražnem postopku, s pogodbo imenujejo arbitre in oblikujejo postopek(lahko pa se dogovorijo da bo priložnostna arbitraža uporabljala katera že izoblikovana pravila, npr.UNCITRAL).

Arbitrabilnost spora pomeni, da gre za pravno razmerje, v zvezi s katerim stranki lahko skleneta pogodbo o arbitraži. Ta je dopustna le ko gre za spor o:

- premoženskih pravicah
- nepremoženjskih pravicah s katerimi stranke lahko prosto razpolagajo in glede katerih lahko stranke sklenejo sodno poravnavo

ter da je za pravna razmerja predvidena sodna pristojnost. Glede na vsebino(*ratione materiae*) je arbitrabilen vsak premoženjskopravni zahtevak(pod tega spada tudi spor o obstoju delovnega razmerja). Če gre za ne-premoženjskopravne zahtevke, je dovoljena pogodba o arbitraži, če se lahko stranke o predmetu spora poravnajo. Arbitrabilni niso zakonski spori in spori o ugotovitvi ter izpodbijanju očetovstva/materinstva, ter pravna razmerja, ki se nanašajo na osebni status. Glede na pristojnost sodišč(*ratione iurisdictionis*) velja, da če je predpisana izključna pristojnost sodišč, je pogodba o arbitraži

prepovedana. V primeru zakonskih in očetovskih sporov je dvojna nedopustnost sporazuma o arbitraži, zaradi pravne narave teh razmerij in ker velja za odločanje o njih izključna pristojnost sodišča. Prav tako velja za spore s tujim elementom, ko je zaradi izključne pristojnosti sodišč, prepovedana sklenitev arbitražnega sporazuma v primeru statusnih gospodarskih sporov (ima družba sedež v RS), spore o veljavnosti vpisov v javne registre (ki se vodijo v RS), spore v zvezi s prijavo izumov, spore med izvršilnim in stečajnim postopkom in spore o stvarnih pravicah na nepremičninah, zaradi motenja posesti in iz zakupa/najema nepremičnine. Drugače se lahko stranke v sporih kjer ima vsaj ena prebivališče/sedež v tujini dogovorijo za pristojnost tuje arbitraže (če ni določena izključna pristojnost sodišča RS). Glede na stranke spora (*ratione personae*) lahko sklenejo pogodbo o arbitraži vse fizične in pravne osebe (tudi javna podjetja, država in lokalne skupnosti, ko nastopajo *ex iure gestionis*-neoblastno).

Kompetenca o kompetenci gre za pravno situacijo, ko lahko organ odloča o lastni pristojnosti. Na koncu o pristojnosti arbitraže vedno odloča državno sodišče in za kompetenčni spor med arbitražo in državnim sodiščem je prisojo državno sodišče samo.

Stranka lahko, če je tožena pred državnim sodiščem, ugovarja da sodišče ni pristojno, ker so stranke sklenile pogodbo o arbitraži-ugovor nepristojnosti državnega sodišča. Sklenjena pogodba o arbitraži je procesna ovira za vložitev tožbe pred rednim sodiščem. Sodišče se, če so stranke sklenile pogodbo o arbitraži, izreče za nepristojno, razveljavi v postopku opravljena dejanja in zavrže tožbo. Na to pa ne pazi po uradni dolžnosti, temveč le na ugovor stranke (mora podati najpozneje na prvem naroku za GO, preden se spusti v obravnavanje glavne stvari). Če pa stranka ugovarja da pogodba o arbitraži ni bila sklenjena, ni veljavna ali ga ni mogoče izpolniti mora o tem ugovoru odločiti. Če se stranka sklicuje na sklenjen arbitražni dogovor, pa ga je sodišče zavrnilo, lahko tako odločitev stranka izpodbija v okviru absolutne bistvene kršitve pravnega postopka (pritožbeno sodišče upošteva na predlog).

Arbitraža lahko tudi odloča o svoji kompetenci (*kompetenca o kompetenci*) in presoja ugovor nepristojnost arbitraže, da do arbitražne pogodbe ni prišlo, da ne obstaja ali da ni veljavna. Če pride do ugovora pred konstituiranjem senata, o njem odločajo organi arbitraže, po konstituiranju senata pa odloča senat o vseh ugovorih. Če arbitraža izda sklep o pristojnosti, ga stranka lahko izpodbija pred sodiščem v roku 30 dni. Če sodišče zahtevke za izpodbijanje sklepa zavrne ali če stranka tega sklepa ne izpodbija ni več mogoče iz istega razloga izpodbijati končne arbitražne odločbe. Drugače pa vedno končno pravno varstvo predstavlja državno sodišče, ko odloča o pritožbi na razveljavitev arbitražne odločbe.

Če pride do litispence arbitražnega in sodnega postopka (procesna situacija ko sočasno tečeta oba saj ena stranka vloži tožbo na arbitražo, druga pa pred državnim sodiščem), državno sodišče počaka s svojo odločitvijo, dokler o svoji pristojnosti ne odloči arbitraža.

Pogodba o arbitraži

Razlogi za sklenitev pogodbe o arbitraži so prednosti arbitraže:

- Nezaupanje do državnih sodišč-posebej v sporih z mednarodnim elementom (nezaupanje do sodišč države, katere državljan nasprotnik), zato se stranke raje dogovorijo za arbitražo s sedežem v tretji državi (največkrat: Arbitražno sodišče Mednarodne trgovinske zbornice v Parisu)

- Zaupanje med strankami-arbitraža je sodišče, ki ga oblikujejo stranke same, ko poskušajo spor rešiti na miren način
- Hitrost postopka-mnogokrat so arbitraže zavezane da rešijo postopek v določenem roku(zlasti stalne arbitraže)
- Strokovnost arbitraže-arbitražni senat se oblikuje tako, da vsaka stranka imenuje enega arbitra, ki nato skupaj imenujejo predsednika arbitražnega senata. Navadno so to osebe, z veliko pravnega ali strokovnega znanja o problematiki, ki jo obravnavajo.
- Oblikovanje arbitražnega postopka-velja avtonomija strank, ki je omejena z minimalno procesno garancijo(pravila o kontradiktornosti, izločitvi sodnikov, način izdelave in podpisa arbitražne pogodbe, prepoved uporabe prisilnih sredstev in možnost izpodbijanja arbitražne odločbe)
- Izbira materialnega prava-stranke se lahko dogovorijo, katero materialno pravo bo uporabil arbitražni senat pri razreševanju spora, lahko pa tudi pooblastijo arbitraži da sodi po načelu pravičnosti

Pomanjkljivosti arbitraže:

- Dvom o nepristranskosti arbitrov-ki jih imenujejo stranke
- Stroški arbitražnega postopka-so razmeroma visoki, saj vključujejo nagrade za člane senata, potne stroške, stroške za izvedbo dokazov itd.

Po NY Konvenciji o priznanju in izvršitvi tujih arbitražnih odločb(NYK) se za pogodbo o arbitraži zahteva pisna oblika. Po Evropski konvenciji o mednarodni trgovinski arbitraži, pa se lahko pogodba sklene v katerikoli obliki¹. Po ZArbit velja pogoj pisnosti.

Arbitražni dogovor mora vsebovati nujne sestavine:

- Stranke
- Arbitražna institucija-*ad hoc* ali stalna
- Predmet spora- se lahko sklene glede določenega spora ali glede bodočih sporov, ki utegnejo nastati iz določenega pravnega razmerja

Fakultativno se v arbitražnem dogovoru sporazume o sedežu arbitraže, jeziku, materialnemu pravu po katerem se bo spor presojal(sedež arbitraže določa procesno, ne materialno pravo), številu arbitrov.

Za veljaven dogovor zadostuje že določba, da se bo v sporih nastalih v zvezi z določeno pogodbo/pravnim razmerjem, odločala arbitraža-defektne/patološke arbitražne klavzule. Bianco arbitražne klavzule pa so tiste, ki ne opredeljujejo arbitraže, niti po imenu ali kraju, kjer ima sedež.

Za sklenitev pogodbe o arbitraži je potrebna procesna sposobnost stranke, ker gre za pogodbo procesnega prava, ki izključuje pristojnost rednega sodišče in podeljuje pristojnost za odločanje o sporu zasebni arbitraži. Fizične osebe so procesno sposobne, ko dosežejo polnoletnost(oseba ki nima popolne

---

¹ Za arbitražni sporazum med delavcem in delodajalcem se zahteva posebna pisna listina(ne klavzula v pogodbi o zaposlitvi), ki jo delavec lastnoročno podpiše. Pri potrošniških sporih pa ja arbitražni sporazum lahko sklenjen le glede sporov, ki so že nastali.

poslovne sposobnosti je pravdno sposobna v mejah, v katerih ji je priznana poslovna sposobnost). Pogodba o arbitraži je veljavna če jo je podpisal zakoniti/statutarni zastopnik pravne osebe ali njen pooblaščenec(če nima pisno pooblastilo za sklenitev take pogodbe).

Ko je pogodba o arbitraži sklenjena kot posebna pogodba, se veljavnost te presoja neodvisno od spora na katerega se nanaša in pravnega razmerja iz katerega spor izhaja. Prav tako je treba arbitražno klavzulo presojati samostojno, neodvisno od pogodbe materialnega prava. Tako je treba razloge izpodbojnosti in ničnost posebej presojati za pogodbo materialnega prava in arbitražno pogodbo. Pomanjkljivosti pogodbe o arbitraži je mogoče sanirati. Pomanjkljivost oblike se odstrani s tem da se toženec spusti v obravnavanje glavne stvari. Če gre pa za druge razloge neveljavnosti(npr. napake volje), pa je mogoča konvalidacija le če je stranka za tak razlog vedela in ga je mogla uveljavljati.

Stranke imajo dolžnost, da so v arbitražnem postopku aktive, sicer trpijo škodljive posledice(predvsem prekluzije za uveljavljanje ugovorov-stranka mora takoj ugovarjati če meni da je arbitraža prekoračila meje pristojnosti in se spustila v spor, ki ni zaobsežen s pogodbo o arbitraži).

Prenehanje pogodbe o arbitraži:

- Izpodbijanje(iz splošnih razlogov, ki veljajo za pogodbe materialnega prava in iz posebnih razlogov)
- Uveljavljanje ničnosti/neobstoja(posebna tožba)
- Dogovor strank
- Novacija/prenovitev pravnega posla, ki vsebuje arbitražno klavzulo(če se novacija nanaša le na določbe o vsebini pogodbe in ne vsebuje drugačne določbe o pristojnosti arbitraže, za arbitražno klavzulo novacija ne velja)
- Razveljavitev pogodbe o arbitraži med potekom arbitražnega postopka(lahko pogodbi o arbitraži zvesta stranka vloži tožbo in zahteva razveljavitev pogodbe o arbitraži)

Arbiter

Arbiter je lahko vsaka polnoletna, poslovno sposobna oseba(pri stalnih arbitražah so seznanjeni arbitrov, kar pa ne izključuje možnosti, da je lahko za arbitra imenovana tudi oseba, ki ni na tem).

Arbiter je lahko izločen, če obstajajo okoliščine, ki vzbujajo dvom v njegovo nepristranskost(subjektivno merilo-nagibi v korist stranke) in neodvisnost(objektivno merilo-razmerje s stranko) ali ne izpolnjuje med strankami dogovorjenih predpostavk. Oseba, ki naj bi prevzela funkcijo arbitra mora stranke seznaniti z vsemi okoliščinami, ki bi lahko dale povod za upravičen dvom v njegovo nepristranskost in neodvisnost(dolžnost ne preneha tudi po njegovem imenovanju za arbitra).Arbiter se tako, kljub obstoju izločitvenega razloga, ni dolžan sam izločiti, rabi pa o tem seznaniti obe stranki(je od njih odvisno ali bodo arbitra izločile, ali mu zaupale, kljub obstoju izločitvenega razloga). Če stranke kljub izločitvenemu razlogu ne zahtevajo izločitve arbitra, ne morejo kasneje izpodbijati arbitražne odločbe iz tega razloga. Izločitveni razlogi so, da je(bil) arbiter zaposlen pri stranki(npr. svetoval, podajal pravno mnenje), družbenik v d.n.o., k.d. ali d.o.o. ali tihi družbenik v družbi, ki je stranka v postopku(finančni interes).

Stranke se lahko dogovorijo o postopku izločitve. Če pa dogovora ni, mora stranka zahtevati izločitev v 15 dneh odkar je izvedela za oblikovanje arbitražnega senata ali okoliščino, ki predstavlja izločitveni razlog (če ne je kasneje prekludirana z uveljavljanjem tega ugovora). O izločitvi odloči arbitražno sodišče, če se arbiter ne izloči sam ali če se druga stranka z zahtevo za izločitev ne strinja. Stranka, kateri je zahteva za izločitev zavrtnjena, mora v 30 dneh od prejema obvestila o zavrtnitvi zahtevati od okrožnega sodišča (kjer je sedež arbitraže) dokončno odločitev o izločitvi. Dokler sodišče o tem ne odloči, se lahko nadaljuje arbitražni postopek (sodeluje tudi »dvojljivi« arbiter, lahko tudi izdajo arbitražno odločbo). Stranka, ki je sama ali skupaj z nasprotno stranko imenovala arbitra pa sme zahtevati njegovo izločitev le če je razlog za izločitev nastal/je stranka za tega izvedela po tem, ko je bil arbiter že imenovan. Pri izločitvi ima stranka »breme« da se pozanima ali obstajajo izločitveni razlogi.

Odklonitveni razlogi so, če so podane druge okoliščine-osebne zveze s strankami, ki vzbujajo dvom v arbitrovo nepristranskost.

Institut razrešitve in zamenjave arbitrov se uporabi, ko posamezni arbiter ne more opravljati svoje funkcije, ne opravlja te dovolj vestno ozirom obveznostnim strokovno ni kos. Če arbiter ne more izpolnjevati svojih obveznosti mu mandat preneha, če sam odstopi ali če se o prenehanju mandata sporazumejo stranke. Če sporazuma ni, lahko vsaka stranka od sodišče zahteva, da izda odločbo o prenehanju arbitrovega mandata (ni pritožbe na odločitev sodišča).

V primeru zamenjave arbitra novi senat odloči, koliko tega kar je že bilo opravljeno v arbitraži je potrebno ponoviti (v nekaterih arbitražnih institucijah, če pride pozno v postopku do smrti arbitra, preostala 2 arbitra sama dokončata arbitražni postopek).

Razmerje med arbitrom in stranko: arbiter imenovanja ni dolžan sprejeti (tudi če ga imenuje sodišče), svoj pristanek pa izrazi s sklenitvijo pogodbe, ko ga stranka imenuje, ta pa funkcijo arbitra sprejme (*receptum arbitri*). Vsak arbiter je v pravnem razmerju z obema strankama, ne glede na to katera ga je imenovala.

Naloge arbitra:

- Izdati odločbo o sporu-arbitražno odločbo (v rokih predpisanih s pravili institucionalnih arbitraž oziroma po dogovoru strank)
- Dolžnost da strankam odkrije vse okoliščine, ki bi lahko vzbudile dvom o njegovi neodvisnosti in nepristranskosti (obstaja pred imenovanjem in ves čas arbitražnega postopka)
- Obveznost enakega obravnavanja strank
- Varovanje poslovnih skrivnosti strank
- Posebne dolžnosti, ki jih določijo stranke v pogodbi o arbitraži (arbiter s sprejemom mandata pristane na te)

Arbitri odgovarjajo za izpolnjevanje svoji obveznosti po pravilih o povrnitvi škode (odškodninska odgovornost-ne obstaja tožba ne izpolnitev obveznosti arbitra). Odgovorni so če nevestno opravljajo svojo funkcijo, ne vodijo postopka v rokih in ne opravljajo dolžnosti iz neupravičenih razlogov ter le če kršijo svoje obveznosti naklepno ali iz hude malomarnosti.

Pravica arbitra je do nagrade za opravljeno delo.

Število arbitrov v arbitražnem senatu določijo stranke, če tega ne storijo pa ga sestavljajo trije arbitri. Stranke se lahko sporazumejo tudi o postopku imenovanja arbitra, če tega ne storijo, pa vsaka stranka imenuje enega arbitra, tako imenovana arbitra pa imenujeta tretjega. Če ena stranka ne imenuje arbitra v roku 30 dni odkar je prejela zahtevo druge stranke, da to stori oziroma če arbitra v roku 30 dni od njunega imenovanja ne moreta sporazumeti o tretjemu arbitru, bo imenovanje, na zahtevo ene stranke izvršilo sodišče. Arbitra imenuje tožeča stranka v tožbi, tožena v odgovoru na tožbo.

ARBITRAŽA

Mogoč je poseben dogovor, ki ga stranke sklenejo pred arbitražnim senatom in z njegovo pomočjo ter vsebuje:

- temeljne podatke o sporu-imena strank, arbitrov
- opredelitev spornih vprašanj, ki jih je treba v postopku ugotoviti
- določitev pravil postopka(vodenje obravnave, pisanje zapisnika, način zaslišanj prič/izvedencev, kraj in jezik postopka, izvedba dokazov...)
- dogovor o uporabi procesnega prava

V sporih z mednarodnim elementom velja načelo avtonomije strank, saj so stranke tiste, ki lahko določijo **materialno pravo**, ki naj ga arbitri uporabijo(napotilo na pravni sistem države se razume kot napotilo na substančno pravo te države). Če se ne dogovorijo pride v poštev pravo, ki ga določa kolizijska norma, za katero arbitri menijo, da je primerna za konkretni spor. Mogoče je tudi da u dogovorom o pristojnosti arbitraže stranke pristanejo na pravilo *qui elegit iudicem, elegit ius*-materialno pravo, ki se uporabi se določi po sedežu arbitraže.

V domačih arbitražnih sporih je določitev materialnega prava, tudi mogoče prepustiti strankam arbitražnega postopka, ki se lahko dogovorijo tudi za odločanje po načelih pravičnosti(*ex aequo et bono*) ali na podlagi trgovinskih običajev(*lex mercatoria*-tipske pogodbe in splošni pogoji poslovanja).

Zakon o arbitraži velja za arbitraže v RS. Če **sedež arbitraže** še ni določen je sodišče pristojno da odloča o določenih vprašanjih(imenovanje arbitra, izločitev arbitra in prenehanju mandata arbitra) le ima 1 stranka sedež ali prebivališče v RS(če je ista ureditev tudi v državi druge stranke, je odvisno le kdo bo prejel imenoval arbitra). Tudi v primeru stalne arbitraže, se lahko stranki dogovorita za drugačen sedež, kot je sedež institucije. Sedež arbitraže je pravni pojem od katerega je odvisna državna pripadnost arbitraže (kateri zakon se uporabi za arbitražni postopek, pristojnost državnih sodišč ipd.). Sedež določita načeloma stranki, če ga ne, pa ga določijo arbitri(mora biti določen do izdaje arbitražne odločbe). Stranki iz različnih držav lahko določita kot sedež arbitraže kjerkoli, če pa sta obe stranki iz RS ju omejuje izključna pristojnost sodišča RS²(če te ni je lahko arbitraža kjerkoli v tujini, če pa je je lahko arbitraža kjerkoli v RS). Posamezni narok arbitraže pa se lahko opravlja tudi v drugi državi(ne kjer je sedež), kar lahko določita stranki ali arbitražni senat.

---

² Izključna pristojnost sodišča RS je v primerih statusnih sprememb družbe, spore v zvezi z prijavo v javne registre, spore med izvršilnim/stečajnim postopkom, spore o stvarnih pravicah na nepremičninah, motenja posesti, zakupa in najema nepremičnine, ki leži v RS.

Če ni glede izvedbe dokazov nič dogovorjeno med strankami, o tem odločajo arbitri (vodijo postopek kot se jim zdi primerno) oziroma v stalnih arbitražah se uporabijo določbe pravilnika.

Pri oblikovanju postopka-določitve **procesnega prava**, je prav tako v ospredju avtonomija strank (so pri oblikovanju postopka popolnoma svobodne in niso vezane na državni procesni red), če pa dogovora ni določijo postopek arbitri in vodijo postopek na način, ki ga štejejo za primernega (lahko pri tem uporabijo državni procesni red sedeža arbitraže), pri tem pa rabijo vedno spoštovati procesne določbe "procesnega javnega reda" (določbe, ki jih stranke z dogovorom ne morejo izključiti):

- o kontradiktornem postopku-možnost strank da navajajo svoja stališča in se izjavijo o navedbah nasprotne stranke. Dogovor o izključitvi načela kontradiktornosti je nedopusten. Če eni izmed strank ni bila dana možnost sodelovanja v postopku je izdana odločba neveljavna³
- določbe o sposobnosti biti stranka (skleniti arbitražni dogovor in sodelovati v arbitražnem sporu) in procesni sposobnosti-nasproten dogovor je neveljaven
- prepoved uporabe prisilnih sredstev in prepoved izrekanja kazni
- določbe o izločitvi sodnikov arbitrov
- določbe o izpodbijanju arbitražne odločbe-stranke se ne morejo vnaprej odreči pravici do izpodbijanja

Pravila stalnih arbitraž pogosto vsebujejo tudi postopkovne določbe in če se stranke odločijo spor predložiti stalni arbitraži, to pomeni da so pristale na uporabo določil tega pravilnika, razen če se niso o posameznih vprašanih sporazumele drugače (pristanek na pravila stalne arbitraže vseeno ne omejuje avtonomije strank pri oblikovanju arbitražnega postopka). Mogoče je zahtevati razveljavitev arbitražne odločbe tudi zaradi kršitev procesnih pravil, za katere so se dogovorile stranke.

Temeljna načela arbitražnega postopka

1. Načelo dispozitivnosti⁴-postopek se začne, vodi in konča po volji strank (stranke lahko s svojim dogovorom oblikujejo postopek). Že prenos pristojnosti z državnega sodišča na arbitražo je odvisen od volje strank. Je omejeno le, če bi bila dispozitivna dejanja v nasprotju z javnim redom RS.
2. Načelo kontradiktornosti/obojestranskega zaslišanja-arbitri morajo obe stranki obravnavati enako in jima dati v vseh fazah postopka možnosti, da navajata svoja stališča in se izjavita o navedbah nasprotne stranke. To pa ne pomeni da ima arbitraža obveznost zagotoviti sodelovanje sicer pasivne stranke. V primeru toženčeve pasivnosti ali izostanka z naroka arbitraža nadaljuje s postopkom, ne da bi se štelo da zamuda predstavlja strinjanje toženca s tožnikovimi dejanskimi navedbami. Arbitraža nadaljuje postopke in izda odločbo na podlagi dokazov s katerimi razpolaga.
3. Razpravno in preiskovalno načelo-se nanašata na zbiranje procesnega gradiva, ki je podlaga za odločanje arbitraže-navedbe strank o pravno-relevantnih dejstvih in dokazih, izkustvena pravila, pravila logičnega mišljenja, pravila strok in pravna pravila, ki naj jih arbitraža uporabi pri svojem

³ Če osebi ni bila vročena tožba (bila pa je vročena zahteva za uvedbo postopka in vabilo na narok) ne gre za kršitev kontradiktornosti če tožbe sploh ni bilo, če pa je bila, kršitev obstaja.

⁴ Nasprotno je načelu oficialnosti (se postopek začne, vodi in konča po uradni dolžnosti).

odločanju. V arbitraži velja čisto razpravno načelo-arbitražni senat odloča izključno na podlagi procesnega gradiva, ki ga predložijo stranke(v nasprotju s preiskovalnim načelom, ko odloča sodišče na podlagi procesnega gradiva, ki ga zbere samo po uradni dolžnosti). Arbitraža ne sme raziskovati in vzeti za podlago svoje odločitve dejstva, ki ga nobena od strank ni zatrjevala, ter ne sme izpeljati dokaza, ki ga nobena izmed strank ni predlagala. Velja ena izjema-arbitraža sme raziskovati dejansko stanje širše kot so se dogovorile stranke, če ne podlagi postopka upravičeno sklepa, da želijo stranke razpolagati z zahtevki v nasprotju s kogentnimi predpisi, ki sodijo v okvir javnega reda.

4. Načelo materialne resnice- arbitri morajo težiti k ugotovitvi resničnega dejanskega stanja. Stranke lahko pri tem omejijo arbitražni senat z dogovorom, katera dejstva sme arbitraža ugotoviti in katere dokaze izpeljati. Vseeno pa mora arbitraža ugotavljati dejstva tako, da se bo predstava o teh ujemala z objektivno resničnostjo. Arbitražni senat o dejanskem stanju odloča na podlagi načela o prosti presoji dokazov.
5. Načelo javnosti in tajnosti-obravnavava pred arbitražo je tajna, če se stranke ne dogovorijo drugače (tudi če pravilniki stalnih arbitraž vsebujejo določbo o nejavnosti obravnavanja). Arbitražno odločanje je v polju dispozitivnosti strank(tu ni navzoč javni interes). Če se stranke izrecno in pisno ne dogovorijo drugače, se arbitri in stranki zavezujejo da bodo kot osnovno načelo upoštevali varovanje zaupnosti vseh podatkov, v zvezi z arbitražnim postopkom, kar velja tudi za arbitražno odločbo, razen ko je njeno razkritje potrebno zaradi njene izpolnitve, izvršitve ali izpodbijanja.
6. Načelo ustnosti in pisnosti-ali bo arbitražni senat izvedel ustno razpravo je odvisno od volje strank. Če takšnega dogovora strank ni, arbitražni senat ustne razprave ni dolžen opraviti(sam presoja ali bo napravil ustni narok za glavno obravnavo), razen če tega ne zahteva katera od strank(tedaj ga mora razpisati). Stranke se lahko tudi dogovorijo, da arbitražni senat ne bo zasliševal izvedencev in prič, temveč da bo pri odločanju upošteval njihova pisna mnenja in izjave.
7. Načelo neposrednosti-le na ustnem naroku je mogoče zagotoviti načelo neposrednosti, ki pomeni da lahko arbitraža upošteva le tisto dokazno gradivo, ki so ga arbitri sprejemali neposredno. To pomeni da lahko odločajo le tisti arbitri, ki so sodelovali na ustni obravnavi. Stranke se lahko dogovorijo in zavežejo arbitražo da naj upošteva vsa dokazna sredstva, čeprav niso bila izvedena pred arbitražnim senatom, ki v zadevi odloča. Posamezne dokaze lahko za arbitražo izvede tudi državno sodišče, če jih arbitraža sama ne more izvesti. Arbitražni senat ali ena stranka, z dovoljenjem senata, lahko zahteva od državnega sodišče pomoč pri izvedbi dokazov(sodna opravila, za opravo katerih arbitraža ni pooblaščen). Sodišče lahko tej zahtevi ugodi v skladu s svojimi pravili o izvedbi dokazov in v okviru svoje pristojnosti.
8. Načelo prirejenosti postopkov-sodišče in drugi državni organi(tudi arbitraže), ko odločajo o pravicah, ki so v položaju prirejenosti, odločajo vsak v mejah svojih pristojnosti. Vsa sodišča in upravni organi so vezani na arbitražno odločbo, ki je ni več mogoče izpodbijati s tožbo pred državnim sodiščem. Tudi arbitraža je vezana na pravnomočne odločbe sodišč in upravnih organov, če se pojavi pred arbitražo kot predhodno vprašanje, ki pa ne sodi v njeno pristojnost in za reševanje katerega ni bila dogovorjena arbitraža. Za sodišča velja pravilo, da je sodišče vezano na pravnomočno odločitev drugega sodišče/organa, ki je že odločil v predhodnem vprašanju, če pa take odločitve še ni, odloči o tem sodišče samo(rešitev ima pravni učinek samo v pravdi v

kateri je bilo vprašanje rešeno). . S pogodbo o arbitraži pa se arbitražo omeji na reševanje sporov o pravnem razmerju, na katero se nanaša pogodba o arbitraži. Vseeno pa lahko odloča o predhodnem vprašanju, ki ni predmet spora (gre za samostojno pravno razmerje ali pravico), tudi če ni s pogodbo pooblaščen za reševanje tega, ampak je od njegove rešitve odvisna odločba o glavni stvari.

9. Jezik v arbitražnem postopku-stranke se lahko dogovorijo tudi o jeziku, v katerem naj teče postopek. Lahko se uporabljajo tudi posamezni dokazi, ki niso sestavljeni v jeziku postopka. Če se stranke ne sporazumejo o jeziku postopka, a določi arbitražni senat. Vsa pisanja se vročajo v dogovorjenem/določenem jeziku postopka (ne rabijo biti v originalu, lahko je tudi kopija, original le če sodišče zahteva).

Sposobnost biti stranka je sposobnost biti nosilec pravic in obveznosti v civilnem procesu. Imajo jo vse fizične in pravne osebe in določbe o tej sposobnosti spada v pravila procesnega javnega reda. Sposobnost biti stranka se pri tujcih presoja po pravu države njihovega državljanstva ali pripadnosti pravne osebe. Pogodbo o arbitraži lahko sklenejo le fizične in pravne osebe (ne pa razne oblike združevanja-poslovne in delovne enote...).

Procesna sposobnost je sposobnost samostojno in veljavno opravljati procesna dejanja. Imajo jo stranke, ki so popolnoma poslovno sposobne. Polnoletne osebe z omejeno poslovno sposobnostjo in mladoletniki so pravdno sposobni v okviru svoje poslovne sposobnosti. Tudi določbe o zastopanju procesno nesposobnih oseb sodijo v okvir procesnega javnega reda. Tudi v arbitražnem postopku morajo poslovno nesposobne osebe zastopati njihovi zakoniti zastopniki. Če je oseba delno poslovna sposobna lahko opravlja procesna dejanja (in sklene pogodbo o arbitraži), če gre za spor, ki spada v okvir njene poslovne sposobnosti, sicer pa jo mora zastopati zakoniti zastopnik. Pravne osebe mora zastopati tisti, ki jo je po zakonu upravičen zastopati. Pooblaščenec pa lahko nastopa v arbitražnem postopku le ne podlagi veljavnega pooblastila. Tako se lahko stranke udeležijo ustne obravnave v arbitražnem postopku osebno, ali pa jih zastopajo pooblaščenci.

Arbitražna pogodba je subjektivno omejena in velja le za sklenitelje pogodbe. Tretja oseba lahko vstopi v arbitražno razmerje tako da ♣ nadomesti eno izmed strank, če v tako subjektivno spremembo privolijo vsi-obe stranki tekočega arbitražnega postopka in nova stranka ki v tega vstopi ♣ pride do univerzalnega nasledstva (pri fizičnih osebah: dedovanje, pri pravnih osebah: statusne spremembe), če iz arbitražne pogodbe ne izvira da je pogodba "na osebo prilepljena" (velja le za podpisnike). Takšnemu vstopu se nasprotnik ne more upirat, pravni naslednik pa ga mora prevzeti po pravilih ki veljajo za civilnoprocesno razmerje (npr. dedič se lahko izogne le z odpovedjo dedovanju). Arbitražna klavzula je sicer samostojna, a je vseeno vezana in akcesorna materialnopravnemu razmerju. Če je sklenjena posebna arbitražna pogodba, je za vsako subjektivno spremembo potrebna privolitev druge pogodbene stranke, kar velja tudi če je postopek že v teku. Če pa je sklenjena arbitražna klavzula, odstop terjatve (cesija) iz materialnopravnega razmerja povzroči tudi prenos pravice sprožiti arbitražni postopek, brez privolitve nasprotnika-dolžnika (predstavlja vstop prevzemnika dolga v arbitražno klavzula, za veljaven prevzem pa je potrebna le privolitev upnika).

Sosporništvo:

- Materialni sosporniki-nastopajo skupaj na strani tožeče/tožene stranke, saj so glede na sporni predmet v pravni skupnosti ali se njihove pravice in obveznosti nanašajo na isto dejansko in pravno podlago, ali gre za solidarne terjatve/obveznosti.
- Formalni sosporniki-pravice in obveznosti se opirajo na istovrstno dejansko in pravno podlago (lahko nastopajo v pravdi skupaj če za vsak zahtevek velja stvarna in krajevna pristojnost istega sodišča)
- Navadni sosporniki-nastopajo v pravdi samostojno in glede vsakega je lahko sodba različna
- Enotni sosporniki-spor je mogoče rešiti le na enak način za vse in se ptejejo za enotno pravno stranko. *Nujni sosporniki*, pa so tisti, ki lahko nastopajo v pravdi le skupaj(zakonci, sodediči) in če niso toženi vsi ni tožena prava pravdna stranka

Ko v pogodbenem razmerju nastopa v vlogi ene stranke več subjektov, veže arbitražni dogovor le tistega od njih, ki ga je podpisal. V primeru enotnega sosporništva pa morajo vsi potencialni enotni sosporniki skleniti pogodbo o arbitraži sicer je ta nična-pri arbitraži velja da je vsako enotno sosporništvo v primeru sklepanja arbitražne pogodbe nujno sosporništvo(saj lahko v arbitražnem postopku nastopajo le skupaj). Arbitražna pogodba pa lahko zavezuje tudi osebo, ki je ni podpisala v primeru oseb, ki so prevzele poroštvo za obveznost, ki je predmet spora in na katero se nanaša pogodba o arbitraži(pri tem poroštvena izjava ne rabi vsebovati posebej tudi privolitve v arbitražno odločanje). Če se v primeru sosporništva ne morajo sosporniki sporazumeti o imenovanju arbitra, ga izbere predsednik arbitraže.

Stranski intervenient je oseba, ki na strani ene izmed strank nastopa kot njen "pomočnik", ker ima pravni interes da ta stranka v sporu zmaga. Z vstopom stranskega intervenienta morajo v arbitražnem postopku soglašati vse stranke. Tudi arbitri lahko po prostem preudarku odklonijo udeležbo tretjega v pravdi(le porok lahko vstopi ne glede na privolitev strank). Če stranski intervenient vstopi v arbitražni postopek mora izjaviti da vstopa kot pomočnik in izrecno izjavi, da pristane na vse posledice sodelovanja, da lahko nastane intervencijski učinek.

Sedež arbitraže je pomemben:

- je od sedeža arbitraže odvisno, sodišče katere države bo pristojno opravljati pooblastila državnega sodišče med potekom arbitražnega postopka
- v primeru izpodbijanja arbitražne odločbe in postopka priznanja in izvršitve
- včasih je odvisno katero materialno in procesno pravo bo arbitražni senat uporabil

Če se stranke dogovorijo za institucionalno arbitražo ima ta že določen svoj sedež. V primeru priložnostne arbitraže pa ga določijo stranke, če ne ga pa določi arbitražni senat.

Stalne arbitraže navadno vsebujejo tudi določbe o začetku postopka(GZS-arbitražni postopek se začne ko stalna arbitraža prejme tožbo-tedaj pa še ne nastopi litispendenca, saj toženec o pravdi še ni obveščen. Litispendenca nastopi ko sekretar stalne arbitraže vroči tožbo tožencu in ga pozove da nanjo odgovori in imenuje arbitra), lahko pa to uredijo tudi stranke same.

Pri priložnostnih arbitražah se postopek začne, če ni drugačnega dogovora strank, tistega dne, ko toženec prejme zahtevo naj se spor predloži arbitraži. Stranka ki želi sprožiti arbitražni postopek mora nasprotno

obvestiti o tem začetku, ni pa nujno da bi tako obvestilo že vsebovalo tožbeni zahtevek. Če ga ne vsebuje mora tožnik nato v roku, ki so ga določile stranke ali arbitri (ko se senat izoblikuje), vložiti tožbo, toženec pa odgovor na tožbo.

Pri institucionalnih arbitražah vsebujejo pravilniki tudi pravila o imenovanju arbitrov. Pri GZS velja, da mora tožnik imenovati arbitra v tožbi, toženec pa v odgovoru na tožbo, imenovana arbitra pa imenujeta predsednika senata. Če stranke in arbitri imenovanja ne izvršijo pravočasno imenuje arbitra predsednik stalne arbitraže (v sporih z mednarodnim elementom pa pooblaščenec za imenovanje).

Pri priložnostnih arbitražah pa lahko stranke imenujejo arbitre že v obvestilu o začetku arbitražnega postopka in odgovoru na obvestilo, imenovana arbitra pa imenujeta tretjega. Če do takega imenovanja ne pride, imenuje arbitra na predlog strank ali arbitrov sodišče.

V primeru, da začne pravdo pred sodišče RS tuji državljan ali oseba brez državljanstva lahko toženec od tožnika zahteva da položi varščino za pravdne stroške – če tožnik en dokaže da je dal varščino se šteje da je umaknil tožbo. To v arbitražnem postopku ni mogoče, saj je pogodba o arbitraži vedno prostovoljna⁵. Lahko pa se stranke o varščini sporazumejo (ni pa obvezen institut).

Umik tožbe je mogoč le s privolitvijo toženca. Če ta v umik ne privoli mora arbitraža odločiti o tožbenem zahtevku.

Pri odpovedi tožbenemu zahtevku, pa tožnik ne bo mogel ponoviti arbitražnega postopka ali začeti pravde pred državnim sodiščem, zato v tem primeru privolitev toženca ni potrebna. Arbitraža lahko izda sodbo na podlagi odpovedi.

Vsaka stranka lahko če ni dogovorjeno drugače, med arbitražnim postopkom spremeni, dopolni tožbo ali odgovor nanjo, razen če arbitražni senat meni, da glede na zamudo, ki bi se s tem povzročila, ne bi bilo smotno dovoliti take spremembe (arbitražni senat ima pooblastilo da o spremembi tožbe odloča po prostem preudarku). Vsaka sprememba pa mora ostati v okviru pogodbe o arbitraži, če tožbeni zahtevek ni vsebinsko zajet v pogodbi, pa je sprememba mogoča le če se toženec s spremembo strinja. Stranke lahko z novim dogovorom arbitražo pooblastijo tudi za odločanje o zahtevku, ki ni zajet s pogodbo o arbitraži. Arbitražni senat pa lahko odkloni tako spremembo, če oceni, da bo moral glede tega izpeljati nov postopek na katerega se nagrada za doslej izpeljan postopek ne nanaša, saj takega odločanja niso prevzeli v okviru izjave o prevzemu arbitražne funkcije (*receptu arbitri*).

V civilni pravdi lahko toženec do konca glavne obravnave vloži nasprotno tožbo če je zahtevek iz te v zvezi z tožbenim zahtevkom, se zahtevka lahko pobotata ali če se z nasprotno tožbo zahteva ugotovitev kakšne pravice ali pravnega razmerja od katerega obstoja je odvisna odločba o tožbenem zahtevku. V arbitraži je mogoče z nasprotno tožbo uveljavljati zahtevek, le če oba zahtevka izhajata iz istega pravnega razmerja na katero se nanaša pogodba o arbitraži (je zahtevek iz nasprotne tožbe zaobsežen v pogodbi o arbitraži) in če vložitev nasprotne tožbe neupravičeno ne zavleče postopka. To pa pomeni da nasprotne

---

⁵ Prostovoljnost arbitraže je zagotovljena v začetni fazi – pri odločitvi strank, da rešitev spora poverita arbitraži, ne pa v fazi rešitve spora (arbitražna odločba je izenačena s sodno odločbo in ima učinek pravnomočnosti, ki se izraža v prepovedi ponovnega odločanja o isti stvari). Arbitraža dostopa do sodišča ne odlaga, temveč izključuje/nadomešča.

tožbe ni mogoče vložiti ko se uveljavlja zahtevek ki ga je mogoče pobotati z zahtevkom iz tožbe in ko toženec z nasprotno tožbo uveljavlja ugotovitev pravice ali pravnega razmerja, ki predstavlja predhodno vprašanje(ne izhaja iz istega pravnega razmerja). V teh primerih bi bila nasprotna tožba mogoča le na podlagi novega sporazuma pravnih strank in arbitrov(če gre za zahtevek za rešitev katerega niso prevzeli dolžnosti odločanja).

Pobotni ugovor je ugovor, ki ga da toženec med sodnim postopkom in če sodišče odloči o toženčevi terjatvi(uveljavlja s pobotnim ugovorom), postane odločba o obstoju te pravnomočna. V arbitraži lahko stranka uveljavlja ugovor zaradi pobotanja, če izhaja iz pravnega razmerja na katero se nanaša arbitražni sporazum(izhaja iz istega pravnega razmerja kot terjatev iz tožbe na katero se nanaša pogodba o arbitraži). Z pobotnim ugovorom lahko toženec tudi trdi, da je terjatev iz tožbe že prenehala obstajati pred arbitražnim postopkom- ugovor "ugasle" pravice(takšen ugovor je mogoč tudi če gre za ugovor v pobot terjatve, ki ne izhaja iz razmerja na katero se nanaša arbitražna pogodba).

Arbitražni postopek

Stranke lahko določijo rok za izdajo odločbe, od arbitrov pa je odvisno ali bodo tako obveznost prevzeli(v okviru *receptum arbitri*). Zakon roka za izdajo arbitražne odločbe ne predpisuje, lahko pa jo predpišejo pravilniki stalnih arbitraž(Pravilnik GZS določa, da mora senat strankam poslati arbitražno odločbo v 60 dneh po končani GO, če pa se odloči, da bo izdal odločbo brez obravnave, pa jo mora izdati v 3 mesecih od vložitve tožbe). Posledica prekoračitve roka je lahko tudi odškodninska odgovornost arbitrov, prekoračitev roka, ki je bistven za odločitev v sporu pa pripelje do prenehanja pogodbe o arbitraži.

Prekinitev postopka nastopi ob nastopu določenih dejstev-smrt stranke brez pooblaščenca, prenehanje obstoja pravne osebe, vojna itd. V arbitražnem postopku ne pride do formalne prekinitve z vsemi pravnimi posledicami(kot v pravnem postopku), temveč gre zlasti za pravilo o prenehanju teka nekaterih rokov(vložitev tožbe, odgovora na tožbo).

Mirovanje postopka nastane na podlagi izrecnega sporazuma strank in se konča ko ena izmed strank predlaga nadaljevanje arbitražnega postopka.

V primeru neaktivnosti ene stranke v arbitražnem postopku, arbitraža nadaljuje postopke za aktivno stranki in izda odločbo na podlagi procesnega gradiva, ki ga predloži aktivna stranka. Če se stranke niso dogovorile drugače in tožnik ne vloži tožbe(čeprav je začel arbitražni postopek s predlogom za začetek), brez upravičenih razlogov, arbitražni senat postopek ustavi. Če pa toženec ne odgovori na tožbo, nadaljuje postopek, ne da bi to opustitev šel za priznanje tožnikovih navedb(toženčeva neaktivnost ne pripelje do zamudne sodbe). Če katerakoli stranka ne pride na narok ali ne predloži dokaznih listin, se postopek nadaljuje in arbitraža izda odločbo na podlagi dokazov s katerimi razpolaga.

Združitve postopkov(ko teče pred istim sodiščem več pravnih med istimi osebami) ni primeren institut za arbitražni postopek. Pravde je mogoče združiti le če je za njihovo reševanje pristojen isti arbitražni senat in le če arbitri pristanejo na funkcijo v vseh združenih postopkih, ter če se z združitvijo strinjajo vse stranke.

Za vsako pisno sporočilo-vabilo, vlogo- se šteje da je bilo prejeto(če se stranke niso dogovorile drugače) če je bilo naslovníku vročeno osebno ali na njegovem sedežu, običajnem prebivališču ali poštnemu naslovu. Določbe o fikciji vročanja je mogoče upoštevati, le če se za tak način vročanja dogovorijo stranke.

Če ni dogovora strank, arbitražni senat sam odloči ali bo opravil ustni narok ali pa bo postopek vodil na podlagi listin in drugega gradiva. Arbitražni senat mora opraviti ustni narok, če to zahteva ena stranka, razen če so se stranke dogovorile da ustnega naroka ne bo. Če se izpelje ustna obravnava, bo senat sestavil zapisnik(tudi oblika zapisnika je stvar dogovora strank oziroma odločitve arbitražnega senata).

Možna je uporaba instituta vrnitve v prejšnje stanje, če ga stranke z dogovorom ne izključijo.

Stranke opredelijo dejstva ki naj jih ugotavlja arbitraža in dokaze s katerimi naj se ta dejstva ugotavljajo. Arbitraža lahko **zaprosi sodišče naj izvede posamezne dokaze**, ki jih sama ne more izvesti. Če se priča ali izvedenec ne odzoveta vabilu na zaslišanje, arbitraža ne more zahtevati njune prisilne privedbe, lahko pa sodišče zaprosi za sodno zaslišanje prič in izvedencev(sodišče lahko tudi uporabi denarne kazni in prisilno privedbo na sodišče). Arbitraža se tudi ne more direktno obrniti na sodišče EU in postaviti predhodno vprašanje⁶ temveč se mora obrniti na nacionalno sodišče(zaprosi za pomoč), ki nato posreduje.

Arbitražni senat lahko, če se stranke niso dogovorile drugače, imenuje izvedenca in mu predloži naloge naj sestavi poročilo o vprašanih o katerih odloča in lahko od stranke zahteva da izvedencu izroči vse bistvene podatke ali omogoči pregled listin, blaga in drugih predmetov. Če se stranke niso dogovorile drugače mora izvedenec, na zahtevo stranke ali arbitražnega senata, tudi po podanem pisnem poročilu sodelovati na naroku, na katerem mu stranke lahko postavljajo vprašanja. Pravica strank, da se seznanijo in komentirajo izvedensko mnenje je eden temeljev pravice do izjavljanja, ki ni v domeni arbitrov in je ne smejo kršiti, če ne bo šlo za kršitev načela kontradiktornosti. Stranke lahko predlagajo zaslišanje prič ali predložijo dokaze s pričanjem v pisni obliki.

Arbitraža ni pooblaščená izvajati prisilne ukrepe, lahko pa na zahtevo stranke izda **začasno odredbo**, ki jo šteje za potrebno. Arbitraža lahko izda začasno odredbo le če predhodno nasprotni stranki omogoči, da se o predlogu za izdajo začasne odredbe seznaní. Izjemoma je mogoče izdati začasno odredbo brez kontradiktornosti, a ta ni prisilno izvršljiva(zavezuje pa obe stranki). Sicer so začasne odredbe arbitraže izvršljive, vendar nimajo učinka proti tretji osebi(ne more pa arbitražni senat zagotoviti izvršitve takih zavarovalnih ukrepov v obliki začasne odredbe za zavarovanje denarne ali nedenarne terjatve, saj začasna odredba izdana v arbitražnem postopku ne more imeti učinka sklepa o izvršbi-ima naravo pogodbene obveznosti a ne zavezuje tretjih oseb, zato lahko upnik izvršitev začasne odredbe uveljavlja le v sodnem postopku). O izvršitvi začasnega ukrepa, ki ga je odredila domača ali tuja arbitraža odloča izvršilno sodišče. Zato ima stranka možnost da med potekom arbitražnega postopka predlaga državnemu sodišču da izda tako začasno odredbo.

Sredstva zavarovanja v arbitražnem postopku je mogoče doseči po 2 poteh:

---

^{6 6} Po mnenju evropskega sodišča zasebna arbitraža ni sodišče/tribunal države članice.

- kljub arbitražnemu sporazumu in četudi je arbitražni postopek že začel, se lahko z zahtevo za začasni ukrep zahteva zavarovanje svoje terjatve od sodišča (tudi če teče arbitražni postopek v tujini, če je premoženje v RS)
- stranka zahteva sredstvo zavarovanja od arbitraže, ki ima pooblastilo za izdajanje izvršljivih začasnih ukrepov, vendar pa so prisilno izvršljivi le ukrepi zavarovanja izdanih v kontradiktornem postopku (po zaslišanju obeh strank), če ni kontradiktornosti, začasna odredba ni izvršljiva (zavezuje stranka, a se ne more prisilno izvršiti, saj ima moč pogodbe); arbitražna začasna odredba pa tudi ne zavezuje tretjih oseb (arbitražna ima oblast le nad strankami arbitražnega sporazuma), zavezuje le stranki, ki, če nekaj storita v nasprotju z začasno odredbo, odškodninsko odgovarjata

Arbitražni senat na zahtevo stranke odloči z arbitražno odločbo, s katero se postopek konča, katera stranka in v kolikšnem obsegu je dolžna nasprotni stranki plačati stroške postopka (vključno s stroški zastopanja, nagrade arbitrom, ne pa sodne takse, saj jih arbitražni postopek nima) in v kolikšnem obsegu je dolžna nositi svoje stroške. O stroških odloči arbitražna po prostem preudarku, pri čemer upošteva vse okoliščine primera in izid arbitražnega postopka. Načeloma tudi v arbitraži velja, da mora stranka ki je spor izgubila povrniti nasprotni stranki stroške arbitražnega postopka (upoštevajo se lahko tudi druge okoliščine npr. po krivdi koga so stroški nastali). Če o stroških ne odloči ali je to mogoče šele po koncu arbitražnega postopka, izda o stroških postopka posebno odločbo. Arbitražna lahko po tem ko se konstituira od vsake stranke zahteva da položi enak znesek, kot predujem za stroške postopka (predvsem nagrade arbitrom in njihove potne stroške). Če plačilo ni izvršeno lahko arbitražno sodišče sklene da bo arbitražni postopek končalo ali zadržalo do plačila (Pravilnik GZS zahteva položitev predujma le od tožnika, tožencu pa da možnost da plača predujem namesto tožnika, če ta ne plača).

Mandatni postopek je postopek, ki teče na podlagi mandatne tožbe, kjer se izda plačilni nalog (pismeno naročilo nekomu, da izplača naslovniku določen znesek). Gre za postopek, v katerem se izda odločba, ne da bi se preiskovala utemeljenost zahteve in zaslišalo nasprotnika. Arbitražna mora imeti za izvedbo tega pooblastilo v dogovoru strank ali pravilih stalne arbitraže.

Izvršba na podlagi verodostojni listine je neposredna izvršba, brez pravde, le na podlagi verodostojne listine, ki se lahko zahteva pred sodiščem, ki bo izdalo nato sklep o izvršbi. Če pa dolžnik vloži obrazložen ugovor, se spor prestavi v pravdni postopek. Mogoče pa je ta postopek izpeljati tudi če je sicer dogovorjena pristojnost arbitraže. Če stranka vloži tožbo pred državnim sodiščem, pazi sodišče na obstoj pogodbe o arbitraži le na ugovor tožene stranke, zato izvršilno sodišče dovoli izvršbo na podlagi verodostojne listine, ki vsebuje arbitražno klavzula, saj vložitev izvršilnega predloga ne predstavlja odpovedi upravičenjem iz arbitražne pogodbe. Temu lahko dolžnik ugovarja in zahteva, da se zadeva, kot dogovorjeno, rešuje v arbitraži (sodišče se izreče za nepristojno in zadevo zavrže⁷).

V primeru če pa želi tožnik obdržati možnost za postopek pred arbitražo (če kasneje toženec vloži ugovor glede dolga, ne pa pristojnosti arbitraže in gre posledično zadeva v pravdo, kjer se vsebinsko odloča) mora v izvršilnem predlogu navesti, da naj v primeru dolžnikovega ugovora, izvršilno sodišče odstopi zadevo sodišču, da opravi redni pravdi postopek, to sodišče pa naj nato postopa kot da bi se dolžnik pravočasno skliceval na sklenjeno pogodbo o arbitraži (upnik pove da želi izvršbo na podlagi verodostojne listine le v primeru ne-ugovora dolžnika, le če bo zadeva nesporna). Če se upnik že v predlogu za izvršbo ne sklicuje na sklenjeno pogodbo o arbitraži je v primeru toženčevega ugovora prekludiran in se na

⁷ Odstopa se zadeve le med sodišči, kjer obstaja možnost kompetenčnega spora

arbitražno pogodbo ne more več sklicevati-steče redni pravdni postopek. V tem primeru gre za konkludentno prenehanje arbitražnega sporazuma, saj gre upnik pred sodišče(se šteje da se odreka arbitražnemu sporazumu) in dolžnik temu ne ugovarja.

Pooblastila državnega sodišča med potekom arbitražnega postopka:

- odloča o pristojnosti arbitraže oz. dopustnosti arbitražnega postopka-ko stranka vloži tožbo pri državnem sodišče, nasprotna stranka pa ugovarja da sta sklenili pogodbo o arbitraži in ko stranka vloži tožbo pred sodiščem za ugotovitev dopustnosti arbitražnega postopka(takšna ugotovitvena tožba je mogoča le pred konstituiranjem arbitražnega senata)
- o imenovanju arbitra-ko ga ne imenujeta stranke pravočasno ali ko se arbitra ne moreta dogovoriti o izvolitvi predsednika arbitražnega senata
- o izločitvi arbitra
- o prenehanju mandata arbitra-ko arbiter pravno ali dejansko ni zmožen opravljati svojih nalog
- o pristojnosti arbitražnega senata
- o tožbi na razveljavitev arbitražne odločbe
- o razglasitvi izvršljivosti domačih in priznanju tujih arbitražnih odločb

Arbitraža lahko sodišče tudi zaprosi za pomoč pri izvedbi dokazov.

Arbitražni postopek se konča z izdajo končne odločbo, s sklepom o končanju postopka(ko tožnik umakne tožbo, se stranke sporazumejo o koncu postopka ali arbitražni senat ugotovi da je postalo nadaljevanje postopka nepotrebno ali nemogoče),ko stranke sklenejo pred arbitražo poravnavo⁸ ali če je med potekom postopka razveljavljena pogodba o arbitraži.

Arbitražna odločba se izda z večino glasov, če ni v pogodbi o arbitraži določeno drugače(soglasna odločitev, kvalificirana večina glasov). Izvirnik arbitražne odločbe morajo podpisati vsi arbitri. Vseeno pa je arbitražna odločba veljavna tudi če jo kakšen arbiter ne podpiše, če jo je podpisala večina arbitrov in je navedeno na odločbi, da je arbiter odrekel podpis in razlogi za to. Če se arbiter ne strinja z odločbo lahko odreče podpis ali pa se podpiše pod odločbo in pošlje tudi svoje ločeno mnenje. Arbitražna odločba mora biti obrazložena(razlogi s katerimi je utemeljena), razen če se stranki dogovorita drugače ali če gre za odločbo, ki vsebuje poravnavo strank, in izdana v pisni obliki. Naveden mora biti datum izdaje in kraj arbitraže.

Arbitražne odločbe vročajo priložnostne arbitraže preko okrožnega sodišča, na območju katerega je sedež arbitraže, stalne arbitraže pa vročajo odločbe same. Vsaki stranki je potrebno vložiti po en podpisan izvod arbitražne odločbe.

Vsaka stranka lahko v 30 dneh od prejema arbitražne odločbe(alii v drugem dogovorjenem roku) zahteva:

- popravek pisne, računske ali druge *napake* v odločbi

} Če arbitražni senat meni da je zahteva upravičena, to stori v 30 dneh od prejema zahteve(prej obvesti nasprotno stranko in ji da možnost da se izjavi)

---

⁸ Če stranke sklenejo poravnavo, arbitražni senat ustavi postopek, sklenjena poravnava pa ima učinek izvensodne poravnave. Lahko pa stranki predlagala da se poravnava zapiše v obliki arbitražne klavzule, tedaj ima učinek *res iudicata* in je izvršljiva.

- razlago dela arbitražne odločbe, če so stranke arbitraži pooblastile tudi za razlago njenih odločb
- izdajo dopolnilne odločbe o zahtevkih, ki so bili postavljeni med arbitražnim postopkom, vendar so bili v odločbi izpuščeni (o njih ni bilo odločeno) → če arbitražni senat ugotovi da je zahteva upravičena izda v roku 60 dni dopolnilno odločbo.

Popravek in razlaga predstavljajo sestavni del arbitražne odločbe. Arbitražni senat lahko popravi vsako *napako* tudi na lastno pobudo v 30 dneh od izdaje odločbe, lahko pa tudi podaljša rok za izvršitev popravka.

Če se stranke med arbitražnim postopkom poravnajo, arbitražni senat ustavi postopek. Če stranke zahtevajo, se lahko poravnava zapiše v obliki arbitražne odločbe (odločba na podlagi poravnave). Takšna odločba ima učinke, kot vsaka druga arbitražna odločba. Mogoče je tudi, da posrednik, ki na podlagi sporazuma strank postane arbiter, lahko vnese sporazum strank v arbitražno odločbo. Senat lahko zavrne zapis poravnave v arbitražni odločbi če je vsebina v nasprotju z javnim redom.

Arbitražna odločba je po svojih pravnih učinkih izenačena s pravnomočno sodno odločbo.

Izpodbijanje arbitražne odločbe

Da lahko arbitraža veljavno odloča, mora njena pristojnost izhajati iz pogodbe o arbitraži, mora pa biti tudi konstruirana v skladu z dogovorom strank in z zakonom.

Sodišča v državi so pristojna za odločanje o zakonitosti domačih arbitražnih odločb (sedež arbitraže v RS ali v tujini z uporabo slovenskega procesnega prava), medtem ko tuje arbitražne odločbe (izdane v tujini ali v napi državi z uporabo tujega procesnega prava) preizkušajo v postopku priznanja in izvršitve.

Proti arbitražnim odločbam je dovoljena **tožba na razveljavitev**, ki je pravno sredstvo strank arbitražnega postopka proti odločbam domačih arbitraž (edino pravno sredstvo, ni izrednih ali ustavne pritožbe).

Obseg izpodbijanja arbitražne odločbe, če stranka, ki vloži tožbo dokaže, je omejen na razloge:

- veljavnost arbitražnega dogovora
  - če arbitražni dogovor ne obstaja ali ni veljaven, ker katera izmed strank ni bila sposobna skleniti arbitražni sporazum (oseba nima pravnomočnosti, pravne osebe ni zastopal upravičeni zastopnik, pravdno nesposobne stranke ni zastopal zakoniti zastopnik ali pooblaščenec z ustreznim pooblastilom)
  - sporazum ni veljaven po pravu kateremu so ga stranke podredile oziroma po pravu RS (če stranke niso izbrale merodajnega prava)

Arbitražni dogovor pa je mogoč tudi če je sklenjen z izmenjavo tožbe v kateri tožnik navaja pogodbo in odgovora na tožbo v kateri toženec tega ne izpodbija - tako se lahko konstruira pristojnost arbitraže (kasnejše izpodbijanje ni dovoljeno) konkludentno (tudi če se tožena stranka spusti v obravnavanje, ne da bi ugovarjala pristojnost).

- vsebina arbitražnega dogovora
  - spor ni zajet z dogovorom

- arbitraža prekorači svoja pooblastila(če je mogoče odločitev o vprašanih obseženih s sporazumom ločiti od odločitve o tistih, ki niso obsežene se razveljavi le del arbitražne odločbe v katerem je odločen o ne-zajetih vprašanih v arbitražnem sporazumu)
- sestava arbitražnega seta ali arbitražni postopek ni v skladu s sporazumom strank(razen če je bil sporazum v neskladju z ZArbit) ali če tega ni bilo, ni v skladu z ZArbit
- kršitve procesnega ali javnega reda⁹
  - stranka ni bila pravilno obveščena o imenovanju arbitra ali arbitražnem postopku(alij je bila drugače kratenata pravica do izjave pred arbitražnim senatom-*načelo kontradiktornosti*)
  - kršitve procesnih pravil dogovorjenih s strani strank, ki so vplivale ali bi lahko vplivale na pravilnost in zakonitost arbitražne odločbe
  - arbitražna odločba ni bila pravilno obrazložena ali podpisana

Ni mogoče izpodbijati arbitražne odločbe zaradi zmotno in nepopolno ugotovljenega dejanskega stanje in zmotne uporabe materialnega prava(izvzete so kršitve prisilnih predpisov javnega reda), razen če je taka kršitev vplivala na veljavnost arbitražne odločbe.

Prav tako ni mogoče izpodbijati arbitražne odločbe zaradi nepristojnosti arbitražnega senata, če je sodišče o tem že odločalo.

Sodišče po uradni dolžnosti upošteva razveljavitveni razlog zaradi absolutnih bistvenih kršitev arbitražnega postopka:

- arbitralnost spora-predmet spora ne more biti predmet arbitražnega sporazuma
- kršitev javnega reda RS-kršitve ČPTS in pravil svobodne konkurence

Sodišče dopusti arbitražnem senatu odpraviti kršitev in izdati novo odločbo(ne pride v poštev če sodišče ugotovi, da arbitražni sporazum ni veljaven).

Kadar pride do razveljavitve arbitražne odločbe, vendar ne zaradi arbitražne pogodbe(arbitraža je odločala na podlagi veljavne arbitražne klavzule), ta ostane v veljavi in je veljavna pravna podlaga za konstituiranje novega arbitražnega senata, ki bo odločal v istem sporu. Sodišče s svojo odločbo razveljavi le odločbo arbitraže, ne pa tudi arbitražnega dogovora samega-razen tedaj ko sodišče razveljavi arbitražno odločbo, ker ni obstajal arbitražni dogovor, je bil ta neveljaven ali je arbitraža prekoračila svoje naloge.

Tožba za razveljavitev arbitražne odločbe se lahko vložijo v 3 mesecih, od dneva prejetja arbitražne odločbe(lahko podaljša za 30 dni če gre za napake pri obrazložitvi ali podpisu).

Domača arbitražna odločba se lahko izvrši ko je sodišče razglasi za izvršljivo(potrditev izvršljivost-*postopek eksekvatur*¹⁰), saj arbitražna odločba postane pravnomočna, a je potrebno še zahtevati od

⁹ V delovnih sporih je mogoče arbitražno odločbo izpodbijati, tudi iz razlogov zaradi katerih je možna obnova sodnega postopka-nova dejstva in dokazi, kazniva dejanja prič/izvedencev/arbitrov, kršitev procesnih predpostavk glede sposobnosti biti stranka in zastopanja itd.

sodišča razglasitev izvršljivosti-šele nato se lahko da predlog za izvršbo. Medtem kot je pri sodnih odločbah možna klavzula o izvršljivosti, to pri arbitraži ni mogoče, saj se z razglasitvijo izvršljivosti arbitražna odločba preveri. Za uveljavljanje potrditve izvršljivosti ni roka(oziroma je v okviru roka za uveljavitev izvršitve, ki je 10 let)-gre za judikaturno obligacijo. Sodišče zavrne predlog za razglasitev izvršljivost domače arbitražne odločbe če predmet arbitražnega postopka ni arbitrabilen ali če je arbitražna odločba v nasprotju z javnim redom. Razlogov za razveljavitev odločbe, sodišče ne upošteva, če je sodišče, ki je obravnavalo tožbo na razveljavitev arbitražne odločbe tožbeni zahtevek zavrnilo. Ker sodišče pri tožbi na razveljavitev arbitražne odločbe pazi na kršitev arbitrabilnosti in javnega reda po uradni dolžnosti, v primeru ko je bila tožba vložena in zavrnjena, ni mogoče nekega razloga še enkrat uveljavljati v postopku potrditve izvršljivosti, tudi če ni bil izrecno naveden.

Če se toženec pritoži na sodbo o izvršljivosti arbitražne odločbe, bo ta izvršljiva, šele ko bo pritožbeno sodišče to potrdilo. Ima pa tožnik pravna sredstva zavarovanja(ga skrbi da bo toženec izgubil premoženje) z prehodno odredbo¹¹, ki zagotovi izvršbo.

Priznanje in izvršitev tuje arbitražne odločbe

Tuja arbitražna odločba ima pripadnost države v kateri je bila izdana oziroma države, katere pravo je bilo uporabljeno glede postopka. Tako se arbitražna odločba lahko izpodbija v državi sedeža arbitraže, v tujih državah pa se izvede postopek priznanja arbitražne odločbe. Arbitraža je mednarodna:

- če imajo strank v času sklenitve pogodbe o arbitraži sedež v različnih državah
- ko je kraj arbitraže, ki je določen s pogodbo zunaj države, v kateri imajo stranke svoj sedež
- če so se stranke izrecno sporazumele, da se predmet arbitražne pogodbe nanaša na več držav

Tuja arbitražna odločba se prizna in izvrši če stranka, ki zahteva to, priloži zahtevi izvirno arbitražno odločbo ali njen prepis(na to procesno predpostavko pazi sodišče po uradni dolžnosti, lahko se zahteva tudi sporazum o arbitraži¹²). Njeno priznanje se zavrne če sodišče ugotovi da:

- po pravu RS o sporni zadevi ne more razsojati arbitraža-pomanjkanje arbitrabilnosti spora(na obstoj pazi sodišče po uradni dolžnosti)
- če bi bil učinek priznanja ali izvršitve v nasprotju z javnim redom RS(pazi sodišče po uradni dolžnosti)

Priznanje in izvršitev se zavrne tudi, če[∞] sodišče ugotovi da katera od strank ni bila sposobna za sklenitev arbitražnega dogovora po pravu, ki se uporablja za presojo njene sposobnosti(ne pazi po uradni dolžnosti -le če stranka uveljavlja ugovor), [∞] da pogodba o arbitraži ni veljavna po pravu države, v kateri je bila arbitražna odločba izdana(ne pazi po uradni dolžnosti), [∞]stranka zoper katero se zahteva priznanje in izvršitev odločbe ni bila pravilno obveščena o imenovanju arbitrov ali o arbitražnemu postopku ali ji je bilo onemogočeno uveljavljanje svojih pravic v postopku(kršitev načela obojestranskega zaslišanja-ne upošteva po uradni dolžnosti), [∞]sestava arbitražnega senata ali arbitražni postopek nista bila v skladu s

---

¹⁰ Drugi način kontrole arbitražnih odločb je odločanje o njej kot o prehodnem vprašanju v izvršilnem ali drugem postopku

¹¹ Boljša od začasne odredbe, saj daje zastavno pravico, ki nudi prednost pred drugimi upniki in ločitveno pravico v stečaju.

¹² V RS se zahteva izvirnik ali njegov overjen prepis le na zahtevo sodišča, drugače zadostuje navadna kopija sporazuma. Pri konkludentnem nastanku pogodbe o arbitraži je potrebna tožba in odgovor na tožbo.

pogodbo o arbitraži oziroma če take pogodbe ni z zakonom države (procesni javni red), na območju katere je arbitražna delovala (ne upošteva po uradni dolžnosti), ∞ če je arbitražno sodišče prekoračilo svoja pooblastila določena s pogodbo o arbitraži (če se deli lahko ločijo, prizna del kjer ni bilo prekoračitve pooblastil ne upošteva po uradni dolžnosti) in ∞ če odločba še ni postala dokončna in izvršljiva za stranke ali je to odločbo odpravil ali njeno izvršitev ustavil organ države v kateri je bila izdana (ne pazi po uradni dolžnosti).

Postopek priznanja in izvršitve se začne na predlog in se reši v :

- delibacijski sistem-izpelje pristojno okrožno sodišče rešitev vprašanja priznanja in izvršitve z učinkom pravnomočnosti
- reševanje kot v predhodnem vprašanju-le za učinke konkretnega postopka

Če je bila arbitražna odločba predhodno, neuspešno izpodbijana v državi izvora, to ni ovira ali pogoj za oporekanje priznanju v določeni državi (ne šteje se v škodo tožencu da iz tega razloga ni arbitražne odločbe izpodbijal, ne rabi izčrpati vseh pravnih sredstev v državi izdaje arbitražne odločbe). Če pa izvirna država razveljavi arbitražno odločbo, da več pravno ne obstaja, vseeno pa lahko sodišče v drugi državi prizna odločbo, ki je bila razveljavljena v državi sedeža arbitraže (diskrecijska pravica), seveda če ne nasprotuje javnemu redu v državi priznanja. Je pa to tudi razlog, da se odreče priznanje in izvršljivost arbitražne odločbe.

Če arbitražna odločba še ni izvršljiva v državi sedeža (še ni dobila potrdila izvršljivosti) to ni pogoj za priznanje v tuji državi-da lahko arbitražna odločba učinkuje v tujini, ne rabi prvo postati izvršljiva v državi izvora.

Alternativno reševanje sporov

Alternativno reševanje sporov je skupek postopkov, ki so alternative sodnemu odločanju in arbitraži. Število ARS je neomejeno, postopki so bolj fleksibilni in se prilagajajo potrebam konkretnega spora, uporaba ARS pomeni za stranke prihranek časa in denarja in navadno vključujejo sodelovanje nevtralne tretje osebe, ki pomaga pri rešitvi spora. Gre za postopke s posredovanjem tretje, nevtralne osebe, vendar brez posredovanja sodišča ali brez meritorne odločitve sodišča.

Postopki ARS:

- **Mediacija** - obravnavanje sporov s pomočjo nepristranske tretje osebe (mediatorja), ki ne more izdati zavezujoče odločbe. Mediator pomaga doseči in oblikovati sporazum.
- **Konciliacija**, kjer konciliator pospešuje pogajanje med strankami
- **Zgodnja nevtralna ocena**-sodišče imenuje nevtralnega ocenjevalca, ki strankam pomaga opredeliti sporna vprašanja in ovrednotiti možnosti za končni uspeh v sporu
- **Mini sojenje**-vodi nevtralna tretja oseba, kjer pooblaščenki predstavijo argumente, stranki pa nato skušata skleniti poravnavo
- **Sumarna porotna obravnava**-simulirana porota, kjer stranke spoznajo kakšna bi bila pričakovana odločitev
- **Poravalni narok**-v okviru sodnega postopka, kjer se povečujejo možnosti za sklenitev poravnave med strankama

- **Mediacija-arbitraža**-nevtralni mediator prvo poskuša strankam pomagati da rešita spor sporazumno, če pa do tega ne pride sledi arbitražni postopek kjer se mediator prelevi v arbitra in reši odprta sporna vprašanja
- **Arbitraža-mediacija**-arbitrer prvo sprejme odločitev v zadevi, a o tej ne seznanj strank; nato sledi postopek mediacije, kjer se poskuša priti do sporazumne rešitve, če te ni obvelja odločitev sprejeta v arbitražnem postopku

Mediacija

Mediacija je oblika ARS, neformalen, neobvezujoč, zaupen in strukturiran postopek in je način reševanja spora s pomočjo nevtralne tretje osebe, ki ne more izdati zavezujoče odločbe, ampak s svojim delovanjem, tehnikami strankam pomaga doseči sporazum, ki spor razrešuje in na novo ureja medsebojne pravice. Spodbujanje ARS kot načina sporazumne rešitve spora brez posredovanja sodišč ali meritorne odločitve sodišča se poudarja v zvezi z ciljem zmanjšanja sodnih zaostankov in razbremenitve sodišč. Bistvo je v dodatni ponudbi strankam, ki jo lahko sprejmejo ali zavrnejo in katere namen je izboljšanje kakovosti sodnega varstva, ob soobstoju sodišč, ki izvršujejo sodno oblast. Gre za hitrejši in cenejši postopek, pod pogojem da stranki spor rešita. Stopnja avtonomije strank je bistveno večja kot v sodnem postopku (oseba ki odloči v sporu opravlja oblastveno funkcijo). Poudarja se *empowerment*-človek je spoštovanja vredno bitje, naj dobi v roke tudi moč odločanja v svojih sporih. Vrste mediacije so

- Facilitativna mediacija-mediatorji imajo omejeno formalno delovanje in strankam zgolj pomagajo iskati rešitev spora. Gre predvsem za pasivno poslušanje dialoga strank in nakazovanjem priložnosti za kreativni sporazum.
- Evaluativna mediacija-aktivna vloga mediatorja, ki vključuje postavljanje vprašanj, »brainstorming« na ločenih srečanjih, predlaganje opcij sporazumne rešitve spora in izdelovanje osnutka končnega sporazuma. Mediator ponudi strankam tudi svojo oceno o pričakovani odločitvi sodišča.
- Transformativna mediacija-osredotoči se na stranke spora, ne pa na sam spor in je usmerjena v izboljšanje odnosa med strankami.

V pravu EU se mediacija obravnava v okviru izboljšanja pravice dostopa do sodišča. Izdana je bila:

- Zelena knjiga o ARS v civilnih in gospodarskih sporih
- Direktiva o nekaterih vidikih mediacije v civilnih in gospodarskih zadevah-se uporablja v čezmejnih sporih v civilnih in gospodarskih zadevah ter gre za strukturiran postopek, v katerem stranke v sporu poskušajo prostovoljno, s pomočjo mediatorja doseči dogovor o rešitvi spora. Postopek lahko začnejo stranke ali pa ga odredi sodišče oziroma predpiše zakonodaja države članice. V zvezi s sodišču pridruženo mediacijo je sodišče, pri katerem je vložena tožba, pooblaščen, da če je primerno stranke povabi da za rešitev spora uporabijo mediacijo in jih povabi da se udeležijo informativnega sestanka o uporabi mediacije. Državam članicam nalaga, da zagotovijo tudi izvršljivost sporov sklenjenih v mediaciji. Stranke, ki so v poskusu reševanja spora izbrale mediacijo v nadaljevanju ne izgubijo možnosti uvedbe sodnega postopka ali arbitraže.
- UNCITRAL(modelni zakon)

- Priporočila Sveta Evrope(za družinsko in civilno mediacijo)

Pravni viri v RS:

†**Zakon o mediaciji v civilnih in gospodarskih zadevah**-pomeni implementacijo direktive in vzorčnega zakona UNCITRAL-a. Cilj zakona je olajšati dostop do ARS in spodbujati mirno reševanje sporov, hkrati pa zagotavljati uravnotežen odnos med mediacijo in sodnimi postopki. Področje uporabe zajema spore iz civilnopravnih, gospodarskih, delovnih, družinskih in drugih premoženjskopravnih razmerij, v zvezi z zahtevki s katerimi stranke prosto razpolagajo in se lahko glede njih poravnajo(določbe se smiselno uporabljajo tudi za mediacijo v drugih sporih). Določa enotno ureditev mediacije, ne glede na to ali gre za čezmejni spor, *ad hoc* mediacijo ali mediacijo v organizacijah posebnih institucij(tudi sodišču pridružena mediacija). Temeljno načelo je avtonomija strank(stranke lahko prosto sporazumejo o teku postopka, če se pa o tem niso dogovorile, mediator vodi postopek, kot šteje za primerno, v skladu s temeljnimi načeli in pravili). Mediatorja načeloma imenujejo stranke sporazumno, za pomoč pri temu pa lahko zaprosita tretjo osebo(da priporoči ali neposredno imenuje mediatorja). Glavna lastnost mediatorja je njegova nepristranskost in neodvisnost. Izbrani mediator mora zato razkriti vse okoliščine, ki bi lahko vzbudile dvom o njegovi neodvisnosti. Mediator tudi ne more nastopati kot arbiter v sporu, ki je bil predmet mediacije ali v drugem sporu, ki izvira iz istega razmerja ali z njim v zvezi. Mediacija načeloma lahko poteka vzporedno s sodnim ali arbitražnim postopkom, stranke pa imajo možnost da se sporazumejo da do poteka določenega časa/nastopa dogodka ne bodo začele sodnega ali arbitražnega postopka. Med trajanjem mediacije je tek zastaranja zadržan in se nadaljuje če se mediacija konča brez sporazuma o rešitvi spora. Čas, ki preteče pred začetkom mediacije se všteje v zastaralni rok. Prekluzivni rok za vložitev tožbe se podaljša če je stranka zaradi mediacije prikrajšana za možnost uveljavljanja sodnega varstva-rok se ne more izteči prej kot 15 dni po koncu mediacije.

†**Zakon o alternativnem reševanju sodnih sporov**-na podlagi ZARSS sta bila izdana **Pravilnik o mediatorjih**(ureja vodenje centralne evidence mediatorjev, ki delujejo v programih sodišč, pogoje za izdajo dovoljenja izvajalcem ARS in izobraževanja/pogoje, ki jih morajo izpolnjevati mediatorji v programih sodišč) in **Pravilnik o nagradi**(višina nagrade in povračilo potnih stroškov v programih sodišč). Ureja **mediacijo v postopku pridruženem sodišču**.

Mediacija v postopku pridruženem sodišču

Predpostavka za to mediacijo je obstoj sodnega spora(glede spornega razmerja je vložena tožba, predlog ali pritožba)¹³. Mediacija pri sodišče pridruženem postopku pa se uporablja v primeru gospodarskih, delovnih(ne socialnih), družinskih in drugih civilnopravnih razmerjih(sporazumno se lahko rešijo le spori v zvezi z zahtevki, s katerimi lahko stranke prosto razpolagajo).

ZARSS nalaga vsem okrajnim, okrožnim, delovnim in višjim ter višjemu delovnemu in socialnemu sodišču (sodiščem I. in II. stopnje), da naj omogočijo strankam uporabo ARS, s tem da sprejmejo in uveljavijo program ARS(obvezno mediacijo, fakultativno še druge oblike). Sodišča se lahko odločijo za sodni model programa ARS, ki je neposredno organiziran pri sodišču(pridružena mediacija) ali pa preko pogodbe z ustreznim izvajalcem ARS(povezana mediacija). Mediacijo lahko izvajajo le mediatorji, ki so uvrščeni na

---

¹³ Vedno lahko stranke tudi uporabijo med tekom sodnega postopka obliko ARS zunaj sodišča.

sezname mediatorjev(vodi sodišče, ki izvaja program mediacije ali zunanji izvajalec ARS, ki izvaja program za sodišče). Kandidat za mediatorja mora biti:

- poslovno sposoben,
- ne sme biti pravnomočno obsojen za naklepno kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti
- imeti mora izobrazbo pridobljeno po študijskem programu I.st.
- opravljeno izobraževanje za mediatorje, izpit in opravljen postopek za uvrstitev na seznam sodišč

Centralno evidenco mediatorjev vodi Ministrstvo za pravosodje(znotraj njega je organiziran Svet za ARS s svetovalno funkcijo in Center za izobraževanje v pravosodju, ki skrbi za izobraževanje).

Financiranje programov ARS pri sodiščih je zagotovljeno iz proračuna sodišč. Mediatorji so upravičeni za nagrado po številu dejansko opravljenih ur in dodatne nagrade za rešeno zadevo. V sporih iz razmerjih med starši in otroki in delovnopравnih sporih zaradi odpovedi pogodbe o zaposlitvi je mediacija za stranke brezplačna ne glede na trajanje. V gospodarskih sporih je mediacija v celoti plačljiva. V drugi sporih je delno brezplačna-prve 3h mediacije so zastonj, če traja dlje vsaka stranka krije svoje stroške nadaljnega postopka, skupne stroške pa po enakih delih, če se ne dogovorijo drugače.

Sodišče strankam ponudi možnost ARS v vsaki zadevi(razen če oceni da v posamezni to nebi bilo primerno) po prejemu odgovora na tožbo in jim določi rok za podajo soglasja(14 dni). Napotitev na ARS lahko predlagajo stranke(če podajo soglasje mora sodnik v 3 dneh izdati sklep o napotitvi v katerem odloči tudi o prekinitvi sodnega postopka-prvo mediacijsko srečanje more biti izpeljano v 30 dneh po izdaji sklepa), če ne pa lahko sodišče kadarkoli med sodnim postopkom od strank zahteva:

- Da se udeležijo *informativnega naroka o mediaciji*(ko okoliščine kažejo da je mediacija primeren način reševanja spora). Informativni narok je namenjen predstavitvi postopka mediacije, preverjanju ali je zadeva primerna za mediacijo in ali so stranke pripravljene iskati rešitev spora na tak način. Stranke se ga morajo udeležiti(neopravičen izostanek-stroškovna sankcija).
- Temu lahko sledi *obvezna napotitev na mediacijo*(sklep o obvezni napotitvi na mediacijo). Če pride do tega, lahko stranke z vložitvijo ugovora preprečijo da bi se izvedel postopek mediacije in sodišče ne da bi se spuščalo v vsebino, sklep o napotitvi razveljavi in sodni postopek se nadaljuje.
- Če stranka nerazumno zavrača mediacijo ji lahko sodišče(na predlog druge stranke) naloži, da drugi stranki povrne stroške potrebne za sodni postopek. Tako sodišče nerazumno zavrnitev ponudbe za mediacijo upošteva pri končni določitvi stroškov pravnega postopka.

Ko stranke dajo soglasje za mediacijo lahko sodišče prekine postopek, za čas, ki ne sme biti daljši od 3 mesecev(lahko kadarkoli, tudi po izdaji prvostopenjske sodbe) in stranke napoti na mediacijo. Z prekinitvijo prenehajo teči roki, sodišče ne more opravljati pravnih dejanj, pravna dejanja stranke pa nasproti drugi stranki učinkujejo šele ko se postopek nadaljuje.

Fizične osebe se morajo mediacije udeležiti osebno, pravne osebe pa preko oseb, pooblaščenih za sklenitev poravnave. Neopravičen izostanek stranke z mediacije ima za posledico stroškovno sankcijo, nasprotni stranki mora povrniti stroške srečanja, mediatorju pa nagrado za pripravo na srečanje.

Državno pravobranilstvo v sodnih sporih, kjer je udeležena RS, mora podati soglasje za reševanje spora z mediacijo. Sodelovanje lahko zavrne le če to utemelji in to potrdi Vlada RS.

Potek in značilnosti mediacije

Mediator ne ugotavlja katera stranka ima prav temveč le spodbuja pogajanje med strankami in iskanje sporazumne rešitve. Značilna za mediacijo je relativna avtonomnost strank, saj gre za oblikovanje sporazuma s strani strank, pri čemer jima pomaga mediator. Stranki z lastno aktivnostjo prispevata k rezultatu, ki bo za obe sprejemljiv.

O načelih mediacije(vsebuje ZMCGZ) se lahko stranki v pisni pogodbi dogovorita, če tega ne storita pa veljajo določbe ZMCGZ, ki jih mediator mora upoštevati. Ko stranki soglašata da bosta sodelovali v mediacijskem postopku, ki ga organizira ponudnik, soglašata tudi z načeli postopka opisanih v brošuri(neke vrste splošni pogoji pogodbe, ki se uporabljajo tudi pri sodišču pridruženi mediaciji).

1. Načelo zaupnosti mediacije:

- javnost je v postopkih mediacije izključena in velja prepoved sporočanja informacij javnosti
- kar je izrečeno ali predloženo v pisni obliki v okviru mediacije ostaja zaupne narave v razmerju do morebitnega sodnega/arbitražnega postopka(vseeno dokazi dopustni v sodnem postopku ne postanejo nedopustni zaradi njihove predhodne uporabe v mediaciji)in ni dopustno, da se navedbe strank v neuspešnih pogajanjih uporabijo kot dokaz v poznejšem sodnem postopku. Prepovedano se je sklicevati ali predložiti kot dokaz vabilo stranke k mediaciji, dejstvo da je bila stranka pripravljena sodelovati v mediaciji, mnenja in predloge glede možne rešitve spora, dejstva podana med mediacijo, pripravljenost stranke da bi sprejela predlog mediatorja za mirno rešitev spora in listine pripravljene izrecno za mediacijo¹⁴.
- mediator sme drugi stranki sporočiti vse koristne informacije, ki mu jih prva stranka razkrije med ločenim srečanjem, razen če so bile te razkrite pod pogojem da ostanejo zaupni
- če gre za sodišču pridružen postopek mediacije, mediator ne sme sodniku sporočiti nobenih informacij o postopku posredovanja, razen o tem ali je bil postopek mediacije uspešen ter sam ne sme biti sodnik/arbitrer, ki bi kakorkoli odločal o zadevi(izjema-z dogovorom strank lahko mediator nastopa kot arbitrer in gre za vrsto ARS mediacija-arbitraža)

Splošno pravilo zaupnosti zapoveduje zaupnost vseh podatkov, ki izvirajo iz mediacije ali so z njo povezani, razen če se stranke ne sporazumejo drugače ali če njihovo razkritje zahteva zakon(razlog javnega reda: zaščita otrok, telesne in duševne celovitosti, poskus uporabe mediacije za pripravo/izvršitev kaznivega dejanja) ali če je razkritje potrebno za prisilno izvršitev sporazuma o rešitvi spora. Sankcija za razkritje

---

¹⁴ Mediator sme odreči pričanje o dejstvih, v kasnejšem pravnem postopku, za katere je izvedela med mediacijo, če velja dolžnost da mora ohraniti kot tajnost, kar je izvedela pri opravljanju tega poklica.

zaupnih podatkov je odškodninska odgovornost. Mediator lahko tudi predlaga podpis izjave o zaupnosti.¹⁵

2. **Načelo nepristranskosti mediatorja**-mediator ne sme opravljati funkcije če obstajajo okoliščine, ki *vzbujajo dvom o njegovi nevtralnosti. Mediator mora v uvodnem nagovoru razkriti strankama vse povezave, ki bi lahko vzbujale dvom(dolžnost, ki ga veže čez cel postopek). Če se med mediacijo pojavi dvom o mediatorjevi nepristranskosti lahko stranki predlagata njegovo izločitev
3. **Načelo prostovoljnosti**-mediacija je prostovoljni postopek(izjema:za državo je skoraj obvezen sprejem). Vsaka stranka in mediator lahko v vsakem trenutku umakneta soglasje in zadeva se odstopi pred razpravljajočega sodnika.
4. **Načelo avtonomije strank**
5. **Ekonomičnost** postopka-pri mediacijah me obstaja možnost pritožb, instančnega sojenja ali vračanja v ponovno sojenje
6. **Načelo učinkovitosti**-poravnava dosežena v mediacije, se v sodišču pridruženi mediaciji navadno sklene v obliki sodne poravnave(izvršilni naslov), lahko pa se stranki dogovorita tudi za poravnavo v obliki notarskega zapisa, ali v obliki navadne pogodbe.
7. **Načelo kompetentnosti/sposobnosti mediatorja**
8. **Načelo enakopravnosti strank v postopku**-stranki imata enako možnost sodelovanja v postopku, Predpogoj za to načelo je da sta stranki procesno sposobni in ustrezno zastopani če je to potrebno.
9. **Načelo zakonitosti**- vezanost na kogentne predpise in javni red
10. **Načelo materialne resnice**- ne išče se materialne resnice, temveč interese, mišljenje strank, za kateri mislita da so resnični.
11. **Načelo pomoči prava nevešči stranki**-mediator predstavlja možnosti reševanja spora(ne poučuje o pravicah materialnega prava, kot sodnik)
12. **Načelo vestnosti in poštenja**

Mediator mora na uvodnem sestanku strankam predstaviti vsaj načelo zaupnosti, nepristranskosti in prostovoljnosti.

Mediacija je lahko sklenjena v obliki mediacijske klavzule(sodišče na ugovor tožene stranke, zavrže tožbo pred sodišče, če stranke pred sodnim postopkom niso izčrpale mediacijske možnosti za rešitev spora) ali pogodbe o mediaciji. Vsebovati mora bistvene elemente:

- Gre za spor v zvezi z pravnim razmerjem
- Spor se želi razrešiti po mirni poti
- Spor se želi razrešiti s pomočjo tretje osebe, ki je nevtralna

Pogosto se je potrebno dogovoriti še o drugih elementih mediacije:plačljivosti, izbiri mediatorja, čas trajanja mediacijskega postopka, vrsti mediacije, kraju mediacije.

---

¹⁵ V upravnih zadevah ne more biti zaupnosti podatka da mediacija poteka, vsebine poravnave in podatkov, ki pomenijo varovanje javnega interesa

Mediacija se začne s soglasje strank o bistvenih sestavinah(tudi če ni še sklenjena pogodba o mediaciji) oziroma ko druga stranka prejme predlog za začetek mediacije v primeru mediacijske klavzule.

Konflikt je opredeljen z nezdružljivostjo ciljev, izraženim nasprotovanjem in soodvisnostjo, ki je nujna za doseganje cilja. Po Galtungovem abc modelu konflikta je konflikt opredeljen z A(attitude)-odnos posameznika do oseb, stvari, okolice, B(behaviour)-ravnanjem posameznika vidnega navzven, odziv strank namenjen drugi in C(contradiction)-nezdružljivost ciljev. Konflikt je razvit ko so podani vsi trije elementi. Stališče posameznika mora biti da je konkretna zadeva pomembna, zaznati mora nezdružljive cilje in svoja stališča izraziti z vedenjem.

V konfliktni situaciji se temu lahko:

- izognitev konfliktu-obe stranki izgubita(*I lose, you lose*)
- prilagoditev konfliktu-popusti se zahtevam stranke, na škodo svojih(*I lose-you win*)
- bojevanje(*I win-you lose*)
- kompromis-vsaka stranka delno doseže svoje, a nobena ne dobi vsega(*I win some-you win some*)
- sodelovanje-stranki poiščeta rešitev , ki je za obe sprejemljiv in brez odrekanja(*I win-you win*)

Mediacija ima faze postopka:

- začetna faza-sklene se pogodba o mediaciji, mediator poda uvodni nagovor:predstavitev načel, strankam se pojasni kaj je mediacija, preveri se pooblastila, razložijo se vloga in naloge mediatorja; stranke obnovijo soglasje in preveri se izhodišča in obseg spora.
- raziskovalna faza-se predstavijo stališča strank, vzpostavi komunikacija(loči se problem od človeka), mediator aktivno posluša in postavlja vprašanja. Ugotovijo se dejstva,raziskuje interese in išče skupne interese strank(tehnika lupljenja čebule-od splošnega h konkretnemu)
- faza pogajanj-išče morebitne rešitve spora, tudi preko uporabe objektivnih kriterijev (izvedenci, ustaljena sodna praksa...)
- poravnava/zaključek neuspešne mediacije-pripravi se osnutek dogovora, ki ga stranki podpišeta ali pa se mediacija konča(to izjavi stranka/obe/mediator)

Sodni postopek	Mediacija
<p>V sodnem postopku je dominanten subjekt sodišče. Stranke opravljajo dejanja, da bi sodišče rešilo njihov medsebojni spor, saj je sodišče tisto ki v sporu avtoritativno odloči o utemeljenosti zahtevka. Stranke na odločitev vplivajo le posredno, z prispevanjem procesnega gradiva in razpolaganjem z zahtevki, sodišče pa odloča v mejah postavljenih zahtevkov.</p> <p>Osrednji pojem civilne pravde je sporni predmet, kar je sinonim za tožbeni zahtevok. Konkretno dejanske okoliščine so za sodišče pomembne le kolikor so relevantne glede na abstraktno pravno pravilo.</p>	<p>Pri ARS generirajo odločitev stranke, vloga nevtralne tretje osebe pa je da jih spodbuja in pomaga da najdejo sporazumno rešitev.</p> <p>Predmet ARS pa je konflikt in nevtralna tretja oseba poskuša identificirati interese strank. Metode ARS služijo sklenitvi sporazuma, ki ustreza potrebam strank.</p>

Okvir sodnega postopka so formalizirana pravna pravila	Postopki mediacije so manj formalni, pravila so fleksibilna in postopek se lahko prilagodi tipu konflikta
Rezultat sodnega postopka je sodba o konkretni pravni posledici, ki izvira iz dejanskega stanja ob uporabi abstraktnega pravnega pravila.	Rezultat mediacije je primeru prilagojena, za obe stranke sprejemljiva in fleksibilna rešitev. Rešitve v mediaciji vključujejo zunaj-pravne elemente (opravičilo, moralno zavezo).
Sodni postopki so sklenjeni k zmagi in porazu. Ko sodišče odloči o pravici ali pravnemu razmerju se spor formalno konča.	Sporazum sklenjen v mediaciji je usmerjen c prihodnost, in gradi na iskanju rešitve s katero bosta lahko shajali obe stranki.

Sodna poravnava	Mediacija
Stranke od sodnika pričakujejo odločitev, v skladu s pravnimi pravili, zato mora njegov predlog sodne poravnave upoštevati predvidljivo končno rešitev v sporu, glede na trenutno stanje. Sodnikova vloga pri sodnem poravnavanju se povezuje z materialnim procesnim vodstvom.	Mediator črpa svojo moč iz dejstva, da ga stranke štejejo za nevtralno osebo, ki jim bo pomagala doseči mirno rešitev spora.
	Mediator uporablja tehnike, da se vzpostavi zaupen odnos med njim in strankami, da ugotovi kakšni so pravi interesi strank, ki so bistvo spora. V fazi pogajanj je njegova glavna naloga da spodbuja kreativnost strank pri rešitvi spora.

S sodišču pridruženo mediacijo se rešujejo zadeve, ki so v sodni pristojnosti .

Merilo uspešne mediacije je sklenjena poravnava ali enostransko končanje postopka (umik tožbe ali pripoznava). Ob sporazumni rešitvi spora velja da je izvensodna poravnava, dogovorjena rešitev takoj veljavna (ni pa izvršljiva - bo prvo treba zahtevati izvršitev s tožbo v sodnem postopku). Če stranke želijo izvršljivi sporazum se lahko sporazumejo da se sporazum o rešitvi spora sestavi v obliki neposredno izvršljivega notarskega zapisa, poravnave pred sodiščem ali obliki arbitražne odločbe na podlagi poravnave (pride do preoblikovanja postopka v arbitražno odločanje, za kar je prvo potrebno skleniti arbitražni sporazum).

Pri sklenitvi sporazuma v obliki sodne poravnave, se opravi narok o sklenitvi sodne poravnave, kjer se sporazum strank vpiše v zapisnik, ki ga nato sodnik prebere, preveri zakonitost (in če je v korist otroka v družinsko-pravnih sporih, v javnopravnih sporih pa da ni v škodo javni koristi, javni morali ali pravni koristi drugih) in stranki podpišeta.

Brezplačna pravna pomoč zagotavlja uveljavljanje pravice do sodnega varstva, glede na socialni položaj osebe, ki brez škode za svoje preživljanje in preživljanje svoje družine te pravice ne bi mogla uresničevati. Za sodno varstvo se štejejo tudi vse oblike izvensodnega poravnavanja sporov - tudi za pravno svetovanje in zastopanje za sklenitev izvensodne poravnave.

Mediacije se uporabljajo kot mediacije v civilnih sporih, gospodarskih sporih, družinskih sporih, odškodninskih in zavarovalnih sporih, delovnih sporih, v lokalnih skupnostih, na področju športa, v

potrošniških sporih, v okoljskih sporih, med storilcem kaznivega dejanja in oškodovancem in vrstniška
mediacija.